1. Dinin Kaynağı

"Din" kelimesi sözlükte "usul, âdet, tutulan yol, hüküm, mükâfat ve ceza, itaat" gibi anlamlara gelir.[1] Allah Teala birtakım hükümler koymak suretiyle insanlar için bir yol belirlemiş, onları bu yola uymakla sorumlu tutmuştur. Kulun tavrına göre de ödüllendirme veya cezalandırma şeklinde bir karşılık takdir etmiştir.

İslam âlimleri dini "akıl sahibi insanları kendi hür iradeleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi kanun"[2] olarak tanımlar. Bu tanım bize dinin çeşitli boyutları hakkında şu temel ilkeleri verir:

1. Tanımdaki "ilahi kanun" ifadesi dinin kaynağına işaret eder. Din Allah'tandır. Allah tarafından ortaya konmuştur. O'ndan başkasının ne din koymaya ne de dinî hükümleri değiştirmeye ve kaldırmaya hakkı vardır. Yüce Allah **"İyi bilin ki halis din yalnız Allah'ındır..."**[3], **"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Din de sadece ve daima Allah'ındır (Kulluk ve itaat de yalnızca ve daima O'na olmalıdır.). Öyleyken Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?"**[4] buyurarak bunu bildirmiştir. Dolayısıyla peygamberler için dinin sahibi diyemeyiz, ayrıca onlar kendilerinden dine bir ekleme ve çıkarma da yapamazlar. Sadece Allah'tan (cc) aldıkları emir ve yasakları ümmetlerine ulaştırırlar.

Görsel 1.1: İlahi dinin temel kaynağı vahiydir.

2. Dinin muhatabı, akıl sahibi yani akıl sağlığı yerinde olan ve akli melekelerini kullanabilen kimselerdir. Başka bir ifadeyle din ancak akıl sahibi olanlara hitap eder. Dolayısıyla akıl sağlığı yerinde olmayanlar ve küçük yaştaki çocukların dinen sorumluluğu yoktur. Nitekim Hz. Peygamber *"Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına kadar çocuktan, iyileşinceye kadar akıl hastasından ve uyanıncaya kadar uyuyandan."*[5] buyurmuştur.

3. Akıl sahibi insanların dine yöneliş ve bağlılığının kendi hür iradesiyle olması gerekir. Din kişiye hak ile batılı, doğru ile yanlışı gösterir; her birisinin kişi açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını açıklar. Bu aşamadan sonra da dine yönelip yönelmemekte bir zorlama söz konusu olmaz.[6] Allah Teala Hz. Peygamber'e **"Hak Rabb'iniz' dendir; artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin..."**[7] demesini buyurur. İnsanın bu dünyada imtihan edilen bir varlık olması, onun bireysel sorumluluk ve özgürlüğünün de olmasını gerektirir. İnsanın iradesinin neye yöneleceğini din belirler. Ancak duygular ve çevre şartları da bunda etkili olur. Dolayısıyla kişinin iradesini dinin telkini doğrultusunda kullanması, dini yaşamada karşılaştığı güçlükleri kendi iradesi ve tercihiyle aşarak bağlılığını devam ettirmesi esastır. Yüce Allah, "insanı sadece kendisine kulluk etmesi için yarattığını"[8] bildirmiştir. Bu kulluk görevlerini yerine getirmeyi ya da getirmemeyi seçen insan buna göre karşılık görecektir.

1. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş s. 23.
2. Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, Tâcü'l-arûs, "dyn" maddesi; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, et-Ta'rîfât, "Dîn" maddesi.
3. Zümer suresi, 3. ayet.
4. Nahl suresi, 52. ayet.
5. Ebu Davud, Hudûd, 17, Talâk, 11; Tirmizi, Hudûd, 1; İbn Mâce, Talâk, 15.
6. bk. Bakara suresi, 256. ayet.
7. Kehf suresi, 29. ayet.
8. bk. Zariyat suresi, 56. ayet.

4. Kişi aklını ve iradesini kullanarak dini seçtiğinde dinin semeresi olan hayra yani bizzat iyi olan şeylere ulaşır. Aslında kişilerin iyi-kötü algısı ve değerlendirmeleri farklı olabilir. Mesela paraya düşkün birisi için servet ve zenginlik en büyük hayır iken bir başkası çok kesin biçimde servet sahibi olmaktan kaçınabilir çünkü ona göre zenginlik büyük bir imtihan ve hatta kötü bir şeydir. Şu hâlde dinin insanı ulaştırdığı hayır, kişisel yargılardan, değerlendirmelerden bağımsız, aklıselim sahiplerinin kabul edebileceği bir iyilik olmalıdır. Bu da bir yönüyle kişinin Müslüman olması ve Müslüman olmasının getirdiği haklardan yararlanması anlamında dünyevi, bir yönüyle de cenneti ve nimetlerini kazanması anlamında uhrevi hayırdır. İnsan eliyle ortaya konulan veya ilahi kaynaklı olmakla birlikte zamanla bozulan dinlerin böyle bir hayra götüremeyeceği açıktır. İnsanlar tarafından değiştirilmiş veya bozulmuş bu sebeple de kişileri dünyada ve ahirette huzura eriştirmeyen dinler, İslam'a göre hak (gerçek ve doğru) din sayılmazlar.

N NOT EDELİM

Hak dinin

- ✓ sahibi ve kaynağı Allah'tır.
- ✓ muhatabı, akli melekeleri sağlıklı işleyen ve hür iradesiyle tercihte bulunabilen insandır.
- ✓ amacı, insanı bu dünyada ve ahirette mutlak hayra, gerçek mutluluğa ulaştırmaktır.

İnsanda din duygusu doğuştan vardır, sonradan kazanılmış değildir. Çünkü her insanda bir üstün varlığa inanma ve ona kulluk etme özelliği vardır. Bu özellik bir duygu hâlinde insana yaratılışında bahşedilmiştir. Allah Teala, insanları bir dine inanma ve bağlanma potansiyeli üzere yani din duygusuyla hatta tek bir ilaha inanma ve kulluk etme bilinciyle yarattığını bildirmektedir ki buna fıtrat adı verilir. **"(Resul'üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler."**[9] ayetinde bu durum ifade edilmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde *"Her doğan (İslam) fıtratı üzere doğar. Fakat o çocuğun anası ve babası onu kendi dinlerine döndürürler. Yahudi iseler Yahudi yaparlar, Hristiyan ve Mecusi iseler Hristiyan ve Mecusi yaparlar."*[10] buyurarak insanda din duygusunun doğuştan var olduğunu ve insanların yaratılış gereği tevhit inancını kabul etmeye yatkın olduklarını ancak anne baba ve çevresinin kişinin tercihini değiştirebileceğini ifade etmiştir.

İnsanın böyle bir fıtrata sahip olmasının temelinde, yaratılış aşamasında Allah Teala ile insanlar arasında gerçekleşen, misak, kalubela veya bezmielest olarak da bilinen ahitleşme yatar. Kur'an'da bildirildiğine göre Yüce Allah, her insanı kendine şahit tutmuş ve "...**Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?..**" diye sormuştur. Onlar da **"...Evet, şahit olduk (ki Rabb'imizsin)..."** cevabını vermişlerdir.[11] *"Ben kullarımın tümünü tevhit ehli (hanîf) olarak yarattım. Sonra şeytanlar onları dinlerinden döndürdü ve bana başka şeyleri ortak koşmalarını emrettiler."*[12] anlamındaki kutsi hadis de bu gerçeği ifade eder. Allah Teala'nın peygamberleri aracılığıyla insanlara gönderdiği din bir tür sözleşmedir. Dinin ana gayelerinden biri de bu ahitleşmeyi hatırlatmaktır. Kulların buna göre yaşamalarını sağlamaktır.

B BİLGİ KUTUSU

"Hani Rabb'in (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak 'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' demişti. Onlar da 'Evet, şahit olduk (ki Rabb'imizsin.). demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir."

(Araf suresi, 172. ayet.)

Hak dine ve tevhit inancına bağlanmak insan için var olduğu andan itibaren geçerli bir hakikat, fıtri bir özellik olduğundan, din ilk insan olan Hz. Âdem ile başlamıştır. Nitekim Allah Teala başlangıçtan itibaren Hz. Âdem'e doğru ile yanlış yolu bildirerek birtakım mükellefiyetler yüklemiş,[13] onu

9. Rum suresi, 30. ayet.
10. Buhari, Cenâiz, 80; Kader 22-23; Tirmizi, Kader, 5; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17.
11. Araf suresi, 172. ayet.
12. Müslim, Cennet, 63.
13. bk. Taha suresi, 117. ayet; Araf Suresi, 19. ayet.

peygamber seçerek âlemlere üstün kıldığını, hidayeti bulmasını ve doğru yaşamasını sağlayacak bilgileri kendisine verdiğini buyurmuştur.[14] Hz. Âdem'den Peygamber Efendimiz'e kadar gelen bu dinin müşterek adı olan İslam, hiçbir şekilde ortak koşmaksızın sadece Allah'a (cc) gönüllü itaat ve teslimiyet, bu itaatin kalp ve dille benimsenip ortaya konulması ve sonucunda O'nun emir ve yasaklarına uyarak kulluk edilmesidir. Farklı dönemlerde gelen peygamberlerin getirdiği şeriatler yani emir ve yasaklar farklı olabilse de inanç ve genel ahlak ilkeleri kesinlikle değişiklik göstermemiştir. **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya buyurduğumuzu Allah size de din kıldı..."**[15] ayeti, tüm peygamberlerin mesajlarındaki birlik ve bütünlüğün ifadesidir. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah nezdinde din İslam'dır..."**[16] buyurduktan sonra ehl-i kitabın kıskançlık, ihtiras ve kinlerinden dolayı İslam'dan uzaklaştıklarını bildirmiştir.[17] Yüce Allah hak dine bağlanan müminleri gerek daha önce gelmiş kitaplarda gerekse Kur'an'da "Müslümanlar" olarak isimlendirmiştir.[18] Nitekim Hz. İsa'ya iman etmiş Havârîler kendilerinin "Müslümanlar" olduğunu söylemişler,[19] Hz. İbrahim ve Hz. Yakub, evlatlarına **"...Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O hâlde ancak Müslümanlar olarak ölünüz!"**[20] şeklinde vasiyette bulunmuşlardır. Bu örnekler tüm peygamberlerin getirdiği dinin İslam olduğunun göstergesidir. Nitekim Allah Teala **"Kim İslam'dan başka bir din ararsa bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."**[21] buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.

---

14. bk.Al-i İmran Suresi, 33. ayet; Bakara suresi, 37. ayet.
15. Şûra suresi, 13. ayet.
16. Al-i İmran suresi, 19. ayet.
17. bk. Al-i İmran Suresi, 19. ayet.
18. bk. Hac suresi, 78. ayet.
19. bk. Al-i İmran suresi, 52. ayet; Maide suresi, 111. ayet.
20. Bakara suresi, 132. ayet.
21. Al-i İmran suresi, 85. ayet.
22. bk. Ahmet Saim Kılavuz, Akaid, TDV İslam Ansiklopedisi, C 2 s. 212.